

ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΤΟ ΚΑΡΑΜΠΟΥΡΝΑΚΙ ΚΑΤΑ ΤΟ 2002: Ο ΑΡΧΑΙΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΣ

Η ανασκαφική έρευνα κατά την περασμένη χρονιά ήταν περιορισμένη τόσο χρονικά όσο και ως προς τον αριθμό των τομών που ερευνήθηκαν λόγω οικονομικής στενότητας¹. Κατά την περσινή ανασκαφική περίοδο διερευνήθηκαν συνολικά οκτώ τομές (Σχ. 1). Τρεις από αυτές (27-90γ, 26-10β, 23-5β) είχαν ξεκινήσει κατά την ανασκαφική περίοδο του 2001 και ολοκληρώθηκαν φέτος, ενώ οι υπόλοιπες πέντε (23-13α, 23-1γ, 22-92β, 23-13β, 23-12α) ήταν καινούριες. Όλες οι τομές προχώρησαν σε βάθος κατά μέσον όρο 1 μ., σύμφωνα με τον οριζόντιο τρόπο ανασκαφής που ακολουθείται για την έρευνα της τούμπας στο Καραμπουρνάκι.

Όπως εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς και από την εικόνα που παρουσιάζει το τοπογραφικό της τούμπας με τις ανασκαμμένες περιοχές, οι νέοι χώροι που ερευνήθηκαν συμπληρώνουν κενά τμήματα κυρίως στο νότιο τμήμα του οικισμού. Η επιλογή τους υπαγορεύτηκε από δύο βασικά λόγους: α) για να συμπληρωθεί η εικόνα που παρουσιάζει το τμήμα αυτό του αρχαίου οικισμού, καθώς οι τομές που παραμένουν ανεξερεύνητες είναι σχετικά λίγες και β) για να ερευνηθούν καλύτερα οι διπλανοί χώροι σε ορισμένες τομές που παρουσίαζαν κάποιες ιδιαιτερότητες. Επισημαίνεται επίσης ότι τα αρχαία κατάλοιπα στο τμήμα αυτό της τούμπας φαίνεται να σώζονται σε καλύτερη κατάσταση από ότι στα υπόλοιπα και ευελπιστούμε ότι κατά την επόμενη ανασκαφική περίοδο θα συνεχιστεί και ίσως ολοκληρωθεί η έρευνα στο τμήμα αυτό του αρχαίου οικισμού.

Από τη συνολική εικόνα των μέχρι σήμερα ανασκαμμένων περιοχών προκύπτει

1. Όλες τις προηγούμενες χρονιές δούλευαν παράλληλα τέσσερα ανασκαφικά συνεργεία σε τέσσερις διαφορετικές τομές. Φέτος περιορίστηκαν σε τρία. Η ανασκαφή διήρκεσε τέσσερις εβδομάδες από τις 8 Ιουλίου μέχρι και τις 2 Αυγούστου 2002 και σε αυτή πήραν μέρος εννέα εργάτες, δέκα μεταπτυχιακοί και πενήντα προπτυχιακοί φοιτητές Αρχαιολογίας. Υπεύθυνοι των ανασκαφικών τομών ήταν οι υποψήφιοι διδάκτορες Αρχαιολογίας Β. Ευαγγελίδης, Ζ. Παρθένη και Κ. Τσονάκα. Τον καθαρισμό και τη διαλογή της κεραμικής επέβλεπε η υποψήφια διδάκτωρ Αρχαιολογίας Α. Μαρκουλίδου, την ταξινόμηση του φωτογραφικού αρχείου η υποψήφια διδάκτωρ Ε. Χιώτη, τη σχεδίαση των ευρημάτων η μεταπτυχιακή φοιτήτρια Λ. Κοκκίνου, ενώ τις εργασίες των καταγραφών και την τακτοποίηση των αποθηκών αντίστοιχα οι μεταπτυχιακές φοιτήτριες Κ. Αποστολάκη, Β. Σαριπανάκη και Ε. Τσακνή. Στη συγκόλληση των κεραμικών ευρημάτων πρωτοστάτησε ο μόνιμος συνεργάτης της ανασκαφής υποψήφιος διδάκτωρ Γ. Παπαζαφειρίου. Η αρχιτεκτονική αποτύπωση έγινε από τον φοιτητή της αρχιτεκτονικής Π. Τσινάρη, ενώ τις φωτογραφίες των κινητών και ακίνητων ευρημάτων τις οφείλουμε κυρίως στους φοιτητές Φ. Βασιλόγλου, Α. Καραδήμα, Α. Νάστου, Θ. Τζιβάκη και στον αρχαιολόγο Κ. Φίλη.

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο και κυρίως το Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης, που στήριξαν οικονομικά τις ανασκαφικές εργασίες μας και κατά το 2002, όπως και την προϊστάμενη της ΙΣΤ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Ε. Τρακοσοπούλου για την πάντα πρόθυμη βοήθειά της.

ότι όσο κινούμαστε προς τα βόρεια, δηλαδή προς το κέντρο και την κορυφή της τούμπας, υπάρχει μεγαλύτερη διατάραξη και σε ορισμένες περιπτώσεις ολοσχερής σχεδόν καταστροφή των αρχαιοτήτων. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι το τμήμα αυτό του αρχαίου οικισμού γνώρισε τις περισσότερες επεμβάσεις κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα, ορισμένες μάλιστα από τις οποίες ήταν ιδιαίτερα καταστροφικές για τα αρχαία.

Οι τομές που ερευνήθηκαν κατά την περίοδο του 2002, στο σύνολό τους, δίνουν την παρακάτω εικόνα για τον ανασκαπτόμενο χώρο. Παντού εντοπίστηκαν ίχνη από νεότερες επεμβάσεις με πιο χαρακτηριστικά αυτά που προκλήθηκαν από ενταφιασμούς αλόγων². Ωστόσο φέτος είχαμε την τύχη να εντοπιστεί και ένα αδιατάρακτο τμήμα στην τομή 23-13α. Όσον αφορά στα αρχαία κατάλοιπα που ήρθαν στο φως, αυτά φαίνεται ότι χρονολογούνται κυρίως στην αρχαϊκή περίοδο. Ανήκουν σε αποθηκευτικούς χώρους, σε τμήματα δωματίων ή και υπαίθριων χώρων, ενώ και πάλι αποκαλύφθηκε ένας αριθμός από τις γνωστές μας ημιυπόγειες κυψελωτές κατασκευές. Πλούσια σε ποσότητα και ποικιλία ήταν και πέρσι η κεραμική που βρέθηκε, τόσο επείσακτη από διάφορες περιοχές του αρχαίου κόσμου όσο και «ντόπια».

Αποθηκευτικοί χώροι εντοπίστηκαν σε δύο τομές (27-90γ και 26-10β). Στην πρώτη σώζονται ευδιάκριτα τμήματα από τους τοίχους ενός πιθεώνα. Δυστυχώς από τα αποθηκευτικά αγγεία του χώρου έχουμε μόνο το κάτω τμήμα ενός πιθαριού στη νότια παρειά του σκάμματος. Από τον δεύτερο πιθεώνα (Εικ. 1) έχουμε επίσης αποσπασματική εικόνα, αλλά πολύ καλύτερη από την προηγούμενη. Αυτή τη φορά μας σώθηκαν τμήματα από τρεις πίθους *in situ* και κομμάτια από άλλους. Όπως φαίνεται και στην εικόνα 1, σε σχετικά καλή κατάσταση διατηρούνται και τα θεμέλια του νότιου και του ανατολικού τοίχου του πιθεώνα μαζί με τη νοτιοανατολική γωνία του. Τμήματα κεραμίδων και διαλυμένα πλιθιά, που βρέθηκαν διάσπαρτα κυρίως στα επιφανειακά στρώματα του σκάμματος, μπορεί να σχετίζονται με τον πιθεώνα αυτόν. Στην ίδια τομή (26-10β), αλλά έξω από τον πιθεώνα και σε βάθος περίπου μισό μέτρο από τη σημερινή επιφάνεια, βρέθηκε κατά την πρώτη μέρα της ανασκαφής ένα νόμισμα (Εικ. 2), το μοναδικό προς το παρόν που έχει βρεθεί στις ανασκαφές μας στο Καραμπουρνάκι. Πρόκειται για ένα αργυρό τετράβολο Περδίκκα Β' (454-413 π.Χ.) με ιππέα στον εμπροσθότυπο και ημίτομο λιονταριού στον οπισθότυπο³.

Ένας άλλος τοίχος αποκαλύφθηκε σε γειτονική τομή την 23-1γ και σ' αυτόν χωρίς αμφιβολία ανήκουν τα πλιθιά που βρέθηκαν δίπλα του. Εδώ ο τοίχος εμφανίστηκε με τις πρώτες κασμαδιές, καθώς σώζεται σε ύψος 0,85 μ. διατηρώντας 6-7 σειρές πλίνθων στο ανατολικό του μέτωπο.

Απρόσμενα ολική ήταν η καταστροφή στην τομή 23-5β και αυτό επειδή οι αρχαιότητες στη διπλανή τομή (23-5γ), που ανασκάφτηκε το 2001, διατηρούνται σε σχετικά καλή κατάσταση. Εδώ οι σύγχρονες επεμβάσεις είχαν φτάσει σε βάθος

2. Μόνο σε μία από τις φετινές τομές (23-1γ) δεν αποκαλύφθηκε ταφή αλόγου.

3. Πρβλ. Αρχαία Μακεδονία (1988) 404 αρ. 381· Χ. Γκατζόλης, Τα νομίσματα της Μακεδονίας από τον 6ο αι. π.Χ. έως το 148 π.Χ. (1997) 8 εικ. 4.

γύρω στο 1,30 μ., ενώ εντυπωσιακά μεγάλος είναι ο αριθμός και η πολυμορφία των σύγχρονων αντικειμένων που ήλθαν στο φως. Ωστόσο η συνέχιση της ανασκαφής στην τομή αυτή μας επεφύλαξε ευχάριστες εκπλήξεις, καθώς αποκαλύφθηκε μία από τις γνωστές μας πλέον ημιυπόγειες κυψελόμορφες κατασκευές (Εικ. 3). Έχει διάμετρο γύρω στα 2 μ., όπως περίπου και οι περισσότερες παρόμοιες κατασκευές του αρχαίου οικισμού, αλλά δυστυχώς εδώ δε σώζεται το πάνω τμήμα της. Το σωζόμενο ύψος της είναι περίπου 1,5 μ. Μια δεύτερη ανάλογη κατασκευή, που βρέθηκε δίπλα της, είναι αισθητά μικρότερη, καθώς η διάμετρός της είναι λίγο μεγαλύτερη από 1 μ. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό και με το ότι τα τοιχώματά της δεν παρουσιάζουν σαφή κλίση, μας κάνει να την ερμηνεύσουμε ως λάκκο «απορριμάτων», ως χώρο δηλαδή βοηθητικό της διπλανής. Το γέμισμα και των δύο αυτών κατασκευών ήταν παρόμοιο με εκείνο των άλλων ημιυπόγειων χώρων του οικισμού⁴. Περιείχε σημαντική ποσότητα κεραμικής, που στο σύνολό της χρονολογείται στους 7ο και 6ο αι. π.Χ.

Όπως αναφέρθηκε ήδη, κατά την περσινή περίοδο, ερευνήθηκε και μια αδιατάρακτη περιοχή στο νότιο τμήμα του αρχαίου οικισμού, και πιο συγκεκριμένα στην τομή 23-13α. Σύγχρονα αντικείμενα, στη συγκεκριμένη τομή εντοπίστηκαν μόνο στα επιφανειακά στρώματα. Εδώ και στο νότιο τμήμα της τομής, αποκαλύφθηκαν τμήματα από τρία επάλληλα βοτσαλωτά δάπεδα, παρόμοια με εκείνα που έχουν εντοπιστεί σε διάφορα σημεία του οικισμού⁵ (Εικ. 4). Σε βάθος μάλιστα 1,26-1,55 μ. και ανάμεσα στο μεσαίο και στο χαμηλότερο βοτσαλωτό εντοπίστηκε ποσότητα κεραμικής, εισαγμένης και «ντόπιας», που χρονολογείται με τη βοήθεια της πρώτης, στα τέλη του 8ου με αρχές του 7ου αι. π.Χ. Το αδιατάρακτο αυτό στρώμα αποτελεί σημαντικό στοιχείο, τόσο γιατί επιβεβαιώνει παλιότερες υποθέσεις μας για τη χρονολόγηση ορισμένων φάσεων του οικισμού, όσο και γιατί μας βοηθά στη χρονολόγηση της «ντόπιας» κεραμικής.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι και στη γειτονική τομή, την 23-13β, δε βρέθηκαν σύγχρονα αντικείμενα, καθώς και ότι η κεραμική της τομής αυτής ανήκει επίσης στους αρχαϊκούς χρόνους (7ος και 6ος αι. π.Χ.). Μια συγκέντρωση λίθων που παρατηρήθηκε στο νότιο τμήμα της τομής και δυτικά ενός τοίχου είναι πιθανόν να σχετίζεται με έναν ανάλογο λιθοσωρό που βρέθηκε στη διπλανή τομή 23-13α.

Ο ιδιαίτερα μεγάλος αριθμός οστράκων που αποκαλύφθηκε και κατά την περσινή ανασκαφική περίοδο μας επιβάλλει να τα παρουσιάσουμε συνοπτικά. Η ομαδοποίηση έγινε με χρονολογικά και εργαστηριακά κριτήρια. Οπωσδήποτε η κεραμική είναι αυτή που περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο εύρημα, μας βεβαιώνει για την ξεχωριστή θέση που κατείχε ο αρχαίος οικισμός στην περιοχή.

Τα πρωιμότερα κεραμικά ευρήματα ανήκουν στη γεωμετρική περίοδο. Επειδή, ως γνωστόν, τα περισσότερα στρώματα που ανασκάπτουμε είναι διαταραγμένα, τα γεωμετρικά όστρακα, «ντόπια» και εισαγμένα, τα βρίσκουμε μαζί με άλλα κυρίως

4. Βλ. Μ. Τιβέριος – Ε. Μανακίδου – Δ. Τσιαφάκη, ΑΕΜΘ 15, 2001, 256 και των ίδιων ΑΕΜΘ 14, 2000, 208 (όπου και η παλιότερη βιβλιογραφία)· Μ. Τιβέριος, Εγνατία 5, 1995-2000, 304-305.

5. Βλ. Μ. Τιβέριος – Ε. Μανακίδου – Δ. Τσιαφάκη, ΑΕΜΘ 15, 2001, 256 και των ίδιων ΑΕΜΘ 14, 2000, 206.

των αρχαϊκών χρόνων (όπως στην τομή 23-1γ).

Φέτος, όπως ήδη αναφέραμε παραπάνω, είχαμε την τύχη να εντοπίσουμε στην τομή 23-13α ένα από τα ελάχιστα αδιατάρακτα στρώματα της ανασκαφής μας. Ήλθε στο φως σημαντική ποσότητα εισαγμένων γεωμετρικών (Εικ. 5) και υπογεωμετρικών οστράκων (κυρίως από σκύφους με διακόσμηση ομόκεντρα ημικύκλια και πουλιά), μαζί με πολλά «ντόπια» όστρακα της λεγόμενης εποχής του σιδήρου (κυρίως από φιάλες και οινοχόες αλλά και από αμφορείς με γραπτή γεωμετρική διακόσμηση). Ιδιαίτερη μνεία κάνουμε σε θραύσμα με γεωμετρική διακόσμηση που ανήκε σε πόδι κρατήρα, προϊόν πιθανόν εργαστηρίου της Ανατολικής Ελλάδας.

Από τα πολυάριθμα δείγματα «ντόπιων» αγγείων ξεχωρίζει το θραύσμα (Εικ. 6) από μεγάλο κλειστό στυλβωτό αγγείο με χαρακτή επιγραφή (τομή 23-5β)⁶. Δε λείπει και η χαρακτηριστική «ασημίζουσα» κεραμική, μία από τις πιο ευδιάκριτες κεραμικές κατηγορίες της περιοχής του Θερμαϊκού κόλπου⁷.

Όσον αφορά στα «ντόπια» όστρακα των αρχαϊκών χρόνων, ως επί το πλείστον προέρχονται από ερυθροβαφείς ωοκέλυφες κύλικες (Εικ. 7), όλπες και λεκανίδες –που κατασκευάζονταν εδώ στην αρχαία Θέρμη⁸–, μεγάλες οινοχόες με γραπτές ταινίες ή στυλβωτές, υδρίες, λέβητες με γεωμετρικά μοτίβα (τομή 23-5β), σταμνοειδή και μαγειρικά αγγεία. Τα περισσότερα «ντόπια» αγγεία ξεχωρίζουν από τον ανοιχτό καστανό πηλό που περιέχει πολλή μίκα, ενώ καλύπτονται με πορτοκαλλέρυθο ή καστανό επίχρισμα, πολλές φορές άνισα επαλειμμένο, και διακοσμούνται συχνά με συστάδες από ταινίες.

Η εισαγμένη κεραμική είναι εξίσου ενδιαφέρουσα όχι μόνο για την πληθώρα των εργαστηρίων που αντιπροσωπεύει αλλά και για την υψηλή της ποιότητα. Στη λεγόμενη κεραμική «πολυτελείας» συγκαταλέγονται αγγεία διαφόρων σχημάτων, μεγεθών, χρήσεων και προελεύσεων.

Έτσι, για παράδειγμα, τα λίγα πρωτοκορινθιακά και τα πολύ περισσότερα κορινθιακά όστρακα ξεχωρίζουν για την ποικιλία των σχημάτων και τη χρονική διασπορά τους σε όλες τις περιόδους της κορινθιακής παραγωγής. Εκτός από τα συνηθισμένα μικρού σχήματος αγγεία, όπως αρύβαλλοι, έντονη κάνουν την παρουσία τους και οι κιονωτοί κρατήρες, ήδη από την πρώιμη μέση κορινθιακή περίοδο. Ορισμένοι μάλιστα είναι έργα των καλύτερων αγγειογράφων του κορινθιακού Κεραμεικού, όπως αυτός που διακοσμείται με μια θεϊκή πομπή (ανάμεσα στις μορφές ξεχωρίζει και ο Ποσειδώνας) και ένας άλλος με παράσταση συμποσίου.

Εδώ αναφέρουμε και μια ομάδα αγγείων τα οποία, ως προς τα σχήματα, τα θέ-

6. Χαρακτές επιγραφές είναι γνωστές και από προηγούμενες ανασκαφικές περιόδους, με πιο πρόσφατα δείγματα πάνω σε αποσπασματική στυλβωτή οινοχόη: Μ. Τιβέριος – Ε. Μανακίδου – Δ. Τσιαφάκη, ΑΕΜΘ 14, 2000, 211, και σε κεραμίδα των ίδιων, ΑΕΜΘ 15, 2001, 259. Για μια καρική επιγραφή, εύρημα του 1995, βλ. Μ. Τιβέριος, στο: Αρχαία Μακεδονία, Έκτο Διεθνές Συμπόσιο, 2, Θεσσαλονίκη 1999, 1175 κ.ε.

7. Γνωστή επίσης από τη Διπλή Τράπεζα της Αγχιάλου (Σίνδου) και τη Νέα Φιλαδέλφεια. Για σχετικά παραδείγματα και ειδικά για τα ασημίζοντα αγγεία από το Καραμπουρνάκι βλ. Μ. Τιβέριος – Ε. Μανακίδου – Δ. Τσιαφάκη, Εγνατία 7, 2002 (τυπώνεται) σημ. 32.

8. Η υπόθεση αυτή επιβεβαιώνεται πιθανότατα από τα εργαστηριακά κατάλοιπα παρόμοιων ωοκέλυφων αγγείων που βρέθηκαν το 2001 στο «υπόσκαλπο» της τομής 27-79δ: Τιβέριος – Μανακίδου – Τσιαφάκη, ΑΕΜΘ 15, 2001 ό.π. (σημ. 5) 257-258, 262 εικ. 5.

ματα και το στυλ της διακόσμησής τους, είναι τα κορινθιακά, εν τούτοις ο πηλός τους δε φαίνεται κορινθιακός⁹. Δεν αποκλείεται τα αγγεία αυτά να είναι έργα περιοδευόντων ή μεταναστών Κορινθίων κεραμέων, κατασκευασμένα με πηλό που τον έπαιρναν από την προσωρινή ή μόνιμη νέα εγκατάστασή τους, της οποίας το περιβάλλον πρέπει να χαρακτηριζόταν από έντονες ιωνικές επιδράσεις. Μάλιστα, σε μερικά από αυτά τα κορινθιάζοντα αγγεία οι ιωνικές επιδράσεις είναι ιδιαίτερα αισθητές.

Ιδιαίτερη μνεία αξίζει να κάνουμε στα όστρακα μελαμβαφών λακωνικών αγγείων που πολλαπλασιάζονται με την πρόοδο της ανασκαφής και συνιστούν ένα αξιόλογο για τον βορειοελλαδικό χώρο σύνολο¹⁰. Τα πιο πολλά προέρχονται από κρατήρες χαλκιδικού τύπου.

Πολυάριθμα είναι και τα όστρακα από διάφορα εργαστήρια της Ανατολικής Ελλάδας με ιδιαίτερη προτίμηση στα συμποτικά αγγεία, όπως κρατήρες και λέβητες, κύλικες με πουλιά, ιωνικές κύλικες, χιώτικοι κάλυκες, οινοχόες του ρυθμού των αιγάρων, καθώς πινάκια και λήκυθοι. Από τα παλαιότερα δείγματα της κεραμικής αυτής στο Καραμπουρνάκι είναι τμήμα από λαιμό υπογεωμετρικού αμφορέα (πρώτο μισό 7ου αι. π.Χ., τομή 23-1γ).

Τα αττικά μελανόμορφα όστρακα είναι συχνά αρκετά μικρά και φθαρμένα. Η πλειοψηφία τους ανήκει στα τέλη του 6ου και τις αρχές του 5ου αι. π.Χ., αλλά υπάρχουν σποραδικά και παλαιότερα, όπως ένα θραύσμα αμφορέα με προτομή αλόγου και ένα θραύσμα λέβητα με Σειρήνα της εποχής του Σοφίλου¹¹. Ανάμεσα στα υστεροαρχαϊκά αγγεία ξεχωρίζουν τα όστρακα από μία λήκυθο κοντά στον Ζ. του Εδιμβούργου και έναν σκύφο της κατηγορίας του Ερωδιού, και τα δύο γύρω στο 500 π.Χ. Λίγα είναι τα όστρακα που προέρχονται από αττικά ερυθρόμορφα αγγεία του 5ου αι. π.Χ. και από αττικά μελαμβαφή του 5ου και του 4ου (όπως ραβδωτός κάρναρος και σκύφοι).

Κυρίαρχη θέση ανάμεσα στα μεγάλα χρηστικά αγγεία έχουν, εκτός από τους πίθους, οι οξυπύθμενοι αμφορείς από διάφορα εργαστηριακά κέντρα, όπως της Αθήνας, της Κορίνθου, της Μένδης, της Χίου –ανάμεσά τους και αρκετοί πρώιμοι, διακοσμημένοι με πλατιές ταινίες–, της Λέσβου, της Σάμου, της Μιλήτου και άλλων περιοχών της Ανατολικής Ελλάδας.

Από τα υπόλοιπα ευρήματα μνημονεύουμε ένα κομμάτι από κορινθιακό περιρραντήριο με εμπίεστα ανθέμια, ένα χάλκινο περίαπτο σε σχήμα πουλιού (Εικ. 8), ένα λίθινο πέλεκυ, ενδιαφέρουσες πήλινες χούανες σχετικές με διαδικασία τήξης μετάλλων, ένα μικρό τμήμα πήλινης αρχιτεκτονικής σίμης¹², και ένα γκρίζο υπόστατο

9. Για τοπικές μιμήσεις κορινθιακών αγγείων, γνωστές από διάφορες περιοχές του αρχαίου κόσμου, βλ. D. A. Amyx, *Corinthian Vase-Painting of the Archaic Period* (1988) 682 κ.ε.

10. Για λακωνικά όστρακα από προηγούμενες χρονιές βλ. Μ. Τιβέριος – Ε. Μανακίδου – Δ. Τσιαφάκη, *AEMΘ* 12, 1998, 227· των ίδιων, *AEMΘ* 15, 2001 ό.π. (σημ. 5) 259.

11. Ανάλογο θραύσμα από λέβητα κοντά στο Σοφίλο είχε βρεθεί και το 1996 (αρ. ευρ. K96.124), βλ. E. Manakidou, στο: B. Schmaltz – M. Söldner (εκδ.), *Griechische Keramik im kulturellen Kontext. Akten des Internationalen Vasen-Symposiums in Kiel vom 24. bis 28. September 2001* (2003) 295 εικ. 2.

12. Παρόμοιο εύρημα είχαμε και το 2000, βλ. Μ. Τιβέριος – Ε. Μανακίδου – Δ. Τσιαφάκη, *AEMΘ* 14, 2000, 210, 214 εικ. 5.

της εποχής σιδήρου.

Εκτός από τις αρχαιότητες είχαμε και μεγάλο αριθμό σύγχρονων αντικειμένων, κυρίως του 20ού αιώνα, κατάλοιπα τα περισσότερα της έντονης στρατιωτικής παρουσίας στον χώρο, και τα οποία, μαζί με τους σκελετούς των θαμμένων αλόγων, μας φέρνουν πολύ κοντά στη σύγχρονη και συχνά ταραγμένη ιστορία του τόπου.

Καθόλη τη διάρκεια της ανασκαφής λειτούργησε νεροκόσκινο. Την εποπτεία της εργασίας αυτής, όπως και την ταξινόμηση και μελέτη του σχετικού υλικού, την έχει αναλάβει η συνάδελφος Τ. Βαλαμώτη. Με το τέλος της ανασκαφής, όλα τα σκάμματα σκεπάστηκαν, όπως κάθε χρόνο, με ειδικά καλύμματα κατασκευασμένα από ξύλο και λαμαρίνες.

Οι ανασκαφικές μας έρευνες στο Καραμπουρνάκι κατά το 2002 συμπλήρωσαν και σε μερικά σημεία ξεκαθάρισαν την εικόνα που έχουμε για τον αρχαίο οικισμό. Έχουμε από παλιά διαπιστώσει ότι οι αρχαίοι λίθινοι τοίχοι που έρχονται στο φως ανήκουν σε δύο οικοδομικές φάσεις, που πρέπει να χρονολογούνται στους αρχαϊκούς χρόνους. Κατά τις περσινές μας έρευνες βεβαιωθήκαμε ότι η φάση με τους παλιότερους λίθινους τοίχους πρέπει να χρονολογηθεί μετά τα τέλη του 8ου αι. π.Χ. Και αυτό επειδή πάνω σ' ένα δάπεδο, που χωρίς αμφιβολία βρίσκεται κάτω από τη θεμελίωση τοίχου της παλιότερης φάσης, βρέθηκε χαρακτηριστική εισαγμένη υστερογεωμετρική κεραμική (από την Εύβοια, ίσως και από την Αττική) μαζί με «ντόπια».

Ασαφής παραμένει η χρονολογική σχέση των ημιυπόγειων κυψελόμορφων κατασκευών με τις λίθινες οικοδομές. Οι έως τώρα ενδείξεις ενισχύουν την άποψη οι πρώτες να είναι παλιότερες, χωρίς βέβαια να αποκλείεται και η περίπτωση κάποιοι από τους ημιυπόγειους αυτούς χώρους να ξαναχρησιμοποιήθηκαν και από τους ενοίκους των «λίθινων» οικιών. Την οριστική απάντηση πάνω στο θέμα αυτό ευελπιστούμε να την έχουμε σε επόμενες ανασκαφικές περιόδους.

Οπωσδήποτε και η περσινή μας ανασκαφή επιβεβαίωσε τον κοσμοπολίτικο χαρακτήρα του αρχαίου οικισμού, για τον οποίο έχουμε ήδη μιλήσει σε παλιότερες συναντήσεις μας. Κεραμική «πολυτελείας» και άλλα προϊόντα, κυρίως από τα μέγαρα κέντρα του αρχαίου ελληνικού κόσμου αλλά και από την Ανατολή, έφθαναν κατά τον 7ο και 6ο αι. π.Χ., στο λιμάνι της αρχαίας Θέρμης και προωθούνταν προς την ενδοχώρα. Χωρίς αμφιβολία, κατά τους αρχαϊκούς χρόνους, το λιμάνι αυτό ήταν το σημαντικότερο στον μυχό του Θερμαϊκού κόλπου, με έντονη την παρουσία της ανατολικής Ελλάδας. Με την καταστολή όμως της ιωνικής επανάστασης στις αρχές του 5ου αι. π.Χ., η αρχαία Θέρμη φαίνεται ότι έχασε ένα μέρος της σπουδαιότητάς της, εξακολούθησε όμως να είναι το σημαντικότερο πόλισμα της περιοχής ως τους χρόνους ίδρυσης της Θεσσαλονίκης.

Παράλληλα με την ανασκαφή, στους χώρους του διάροφου κτηρίου που στεγάζει τις δραστηριότητές μας, συνεχίστηκαν και πέρσι με εντατικό ρυθμό οι εργασίες συγκόλλησης, καταγραφής, σχεδίασης και φωτογράφισης των ευρημάτων, καθώς και της αρχειοθέτησης του φωτογραφικού υλικού.

Τελειώνοντας θα θέλαμε να αναφέρουμε ότι πέρσι είχαμε κάποιες αυξημένες ενδείξεις ότι η παρουσία αρχαιοτήτων στο πρώην στρατόπεδο Κόδρα αρχίζει να

ενοχλεί, εμφανώς πλέον, ορισμένους, ίσως επειδή τις θεωρούν εμπόδιο σε μια μελλοντική αξιοποίησή του – η έννοια αξιοποίηση, σύμφωνα με τις δικές τους αντιλήψεις γι' αυτήν. Θα ήταν πραγματικά εγκληματική ενέργεια, όχι μόνο για την Καλαμαριά αλλά και για ολόκληρη τη Θεσσαλονίκη, αν ο μοναδικός αυτός πνεύμονας πρασίνου και πολιτισμού, τσιμεντοποιείτο προς όφελος λίγων αλλά πιθανόν καλά δικτυωμένων ατόμων. Και να σημειωθεί ότι το συντριπτικά μεγαλύτερο μέρος της έκτασης αυτής ανήκει στο ελληνικό Δημόσιο.

Θεσσαλονίκη,
Πανεπιστήμιο
Ξάνθη,
Ινστιτούτο Πολιτιστικής και Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας

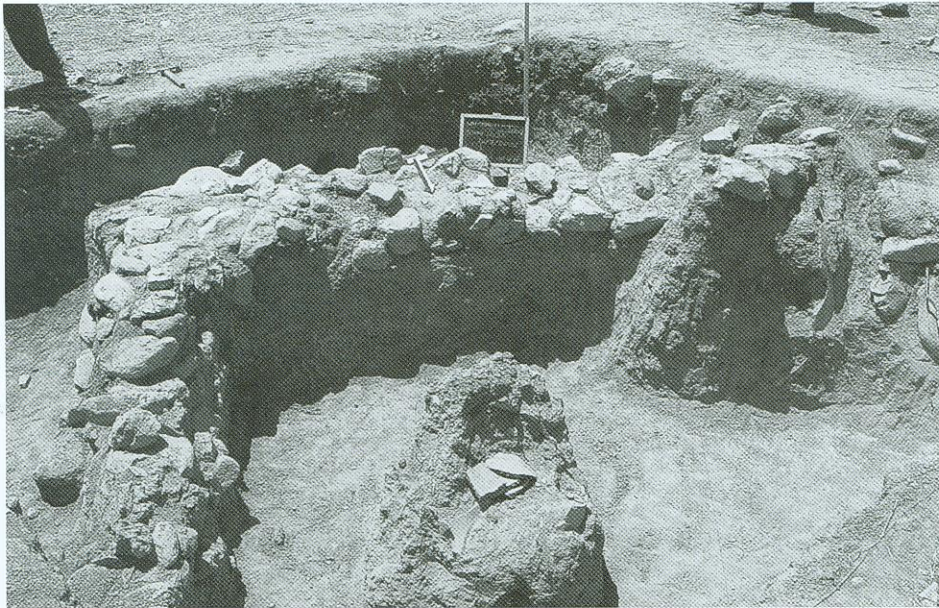
Μιχάλης Τιβέριος
Ελένη Μανακίδου
Δέσποινα Τσιαφάκη

EXCAVATIONS AT KARABOURNAKI IN 2002: THE ANCIENT SETTLEMENT

by M. TIVERIOS – E. MANAKIDOU – D. TSIAFAKI

The paper discusses the progress of the university excavation of the ancient settlement on the tell at Karabournaki on the Thermaic Gulf in 2002. A total of 8 sections were investigated. Three of them (27-29γ, 26-10β, 23-5β) had been started during the 2001 excavation period and were completed this year, while the other 5 (23-13α, 23-1γ, 22-92β, 23-13β, 23-12α) were new. All the sections were deepened by 1 m on average, in accordance with the horizontal mode of excavation employed to investigate the Karabournaki tell.

The sections investigated in 2002 give the following picture of the excavated site. Traces of more recent intervention were found everywhere, most typically from the burial of horses. However, this year we were fortunate enough to locate an undisturbed area (23-13α) with pottery dating to the late 8th to early 7th century BC and containing a number of sherds of imported and local Geometric and Subgeometric wares. As regards the ancient remains that were uncovered, they appear to date mainly to the Archaic period. They belong to storage spaces and to parts of rooms or open spaces, and, again, some of the familiar semi-subterranean bee-hive structures. A large variety and quantity of pottery was found last year, both imported from various parts of the ancient world and "local".

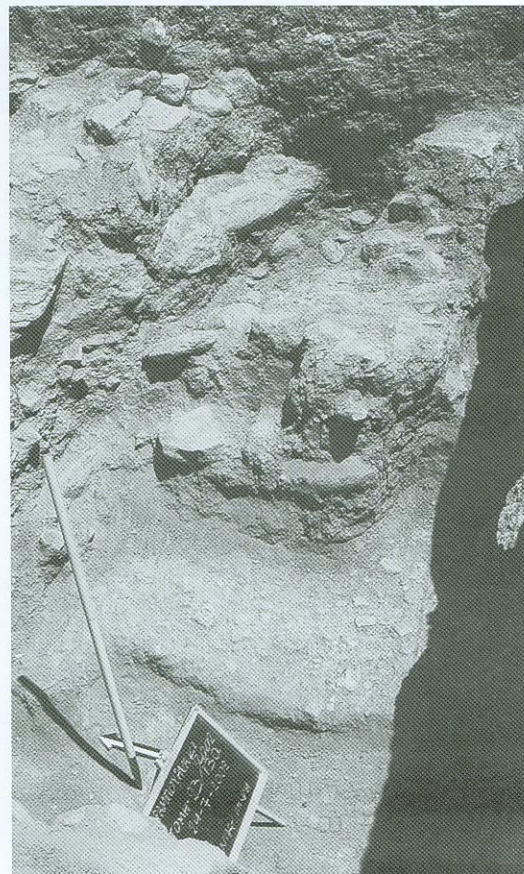
1

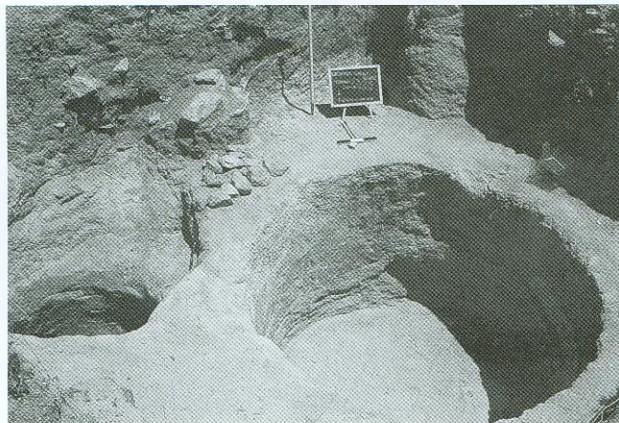
2α

2β

4

3

1. Πιθεόνας στην τομή 26-10β. 2. Αργυρό τετράβολο Περδίκας Β'. 3. Ημιπόγεια κυψελόμορφη κατασκευή και λάκκος στην τομή 23-5β. 4. Αδιατάρακτο στρώμα ανάμεσα σε βοτσαλωτά στην τομή 23-13α.

5

6

7

8

5. Εισαγμένα γεωμετρικά όστρακα από το αδιατάρακτο στρώμα της τομής 23-13α. 6. Τμήμα στιλβωτού αγγείου με χαρακτηριστική επιγραφή. 7. Ιωνίζουσες ωοκέλυφες κύλικες. 8. Χάλκινο περίαπτο-πουλί.